

۲۴۹۹۴

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

۱۳۷۷ / ۷ / ۱۹

پایان نامه :

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته مشاوره

موضوع :

بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان خلاق و غیر خلاق
مراکز آموزشی استعدادهای درخشان بیرجند به تفکیک جنسیت

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر احمد اعتمادی

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر هادی بهرامی

نگارش :

سیروس سورگی

بهار ۱۳۷۵

۲۴۹۹۴

دانشگاه هنر طباطبائی

دانشکده روانشناسی علوم تربیتی

بیت

بیت

دفاع از پایان نامه

دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد ~~خلیقه~~ آقای سیروس سورگی

دانشجوی رشته: مشاوره

زیر عنوان:

بررسی و مقایسه ویژگیهای شخصیتی دانش آموزان خلاق و غیر خلاق مراکز آموزش استعدادهای درخشان بیرجند به تفکیک جنسیت.

با حضور سرکار خانم ~~مکتوب~~ جناب آقای دکتر احمد اعتمادی استاد راهنما ~~سرکار خانم مکتوب~~ جناب

آقای دکتر هادی بهرامی استاد مشاور، سرکار خانم دکتر ~~مکتوب~~ آقای دکتر مریم سیف نراقی

و سرکار خانم ~~مکتوب~~ سرکار خانم شیوا دولت آبادی داوران پایان نامه و سرکار خانم ~~مکتوب~~ جناب آقای ~~مکتوب~~

تیلی انگجی نماینده کمیته تحمیلات تکمیلی در تاریخ ۱۳۸۴/۰۷/۰۵ روز ~~مکتوب~~ ساعت ۹:۰۰ تشکیل گردید.

پس از بحث و بررسی پایان نامه مذکور بانمره (۱۹/۲۵) به عدد (نزدده) ~~مکتوب~~ به طرف

معادل (الف) مورد قبول واقع شد / نشده / اس

امضاء نماینده کمیته تحمیلات تکمیلی

امضاء استاد مشاور

امضاء استاد داور

امضاء استاد راهنما

امضاء استاد داور

خدایا:

مرا بر آن مدار تا در پی عافیت تن از رویارویی با خطر بپرهیزم و در طلب
رهایی از درد، دست تکی دراز کنم، اما جسارتی ده تا بر آن پیروز شوم.

خدایا:

مگذار در آوردگاه زندگی به جای اتکاء به خویش، چشم طلب به یآوری دیگر
دوزم.

مگذار به جای امید به شکیبایی در کسب آزادی از ترس و بیم، آزمندانه
خواستار نجات تن باشم.

خدایا:

ترس و بیم را از من واستان و احساس رحم و شفقت خود را تنها در پیروزی
نصیب ساز، اما اجازه ده تا فقط در لحظه‌های شکست، چنگ در دست قدرت تو زنم.
همتم بدرقه راه کن ای طائر قدس که دراز است ره مقصد و من نوسفرم

«حافظ»

تقديم به:

مادرم و همسرم

تشکر و قدردانی

از زحمات بی دریغ استادان گرامی، جناب آقای
دکتر احمد اعتمادی و جناب آقای دکتر هادی بهرامی که در
تمام مراحل تحقیق از راهنماییهای ارزشمند ایشان بهره‌مند بوده‌ام،
کمال تشکر و امتنان دارم.

همچنین توصیه‌های ارزشمند جناب آقای دکتر جواد اژه‌ای،
رئیس سازمان ملی پرورش استعداد های درخشان و همکاری ایشان
در انجام تحقیق و همکاری صمیمانه مسئولین محترم مراکز آموزشی
شهید بهشتی و فرزاتگان بیرجند، در خور سپاس فراوان است.

چکیده پژوهش

پژوهش حاضر در پی شناخت ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان خلاق و مقایسه آنها با ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان غیرخلاق می‌باشد.

تعداد کل نمونه مورد بررسی ۲۰۵ نفر، شامل ۱۰۲ پسر و ۱۰۳ دختر شاغل به تحصیل در مراکز آموزشی استعدادهای درخشان، پایه اول و دوم مقطع دبیرستان در شهر بیرجند می‌باشد.

برای تعیین گروه خلاق و غیرخلاق، ابتدا آزمون خلاقیت بر روی کلیه آزمودنی‌ها اجرا شد و پس از تشکیل جدول توزیع فراوانی نمرات خلاقیت، آزمودنی‌هایی که نمره خلاقیت کلی آنها بالاتر از Q_p (چارک سوم) بود، بعنوان گروه خلاق و افرادی که نمره خلاقیت‌شان کمتر از Q_p (چارک اول) بود بعنوان گروه غیرخلاق تعیین شدند.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش شامل: ۱- آزمون خلاقیت تکمیل تصاویر گاکولین ۲- آزمون شانزده عاملی شخصیت کتل (16PF) می‌باشد که بصورت گروهی اجرا شدند.

روش تحقیق، زمینه‌یابی و روش آماری مورد استفاده در این پژوهش عبارت است از: آزمون مقایسه میانگین‌های دو گروه مستقل، آزمون t استودنت.

براساس تجزیه و تحلیل بعمل آمده، نتایج پژوهش حاکی است که:

۱- دانش‌آموزان خلاق و غیرخلاق در عامل ۱ (حساسیت هیجانی/سخت و خشن) با هم تفاوت معنی‌داری دارند، بدین معنا که دانش‌آموزان خلاق حساسیت هیجانی بیشتری دارند.

۲- دانش‌آموزان دختر خلاق و غیرخلاق از لحاظ ویژگی‌های شخصیتی پرسشنامه شانزده عامل کتل تفاوت معنی‌داری با هم ندارند.

۳- دانش‌آموزان پسر خلاق نسبت به پسران غیرخلاق گرایش بیشتری به حساسیت هیجانی و تسلط برخوردارند و دانش‌آموزان پسر غیرخلاق گرایش بیشتری به حادثه‌جویی دارند.

۴- پسران خلاق نسبت به دختران خلاق گرایش بیشتری به سلطه‌گری دارند.

۵- دانش‌آموزان دختر غیرخلاق نسبت به پسران غیرخلاق گرایش بیشتری به حساسیت هیجانی و خودکفایی دارند.

۶- دختران نسبت به پسران از حساسیت هیجانی بیشتری برخوردارند.

۷- بین میانگین نمرات خلاقیت دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد، بعبارت دیگر پسران نسبت به دختران از خلاقیت بیشتری برخوردارند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول - طرح تحقیق
۱	مقدمه
۵	پرسشهای تحقیق
۶	اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	فرضیه‌های تحقیق
۸	تعریف مفاهیم و اصطلاحات
۱۰	محدودیت‌های تحقیق
	فصل دوم - پیشینه تحقیق
۱۳	مقدمه
۱۳	الف - مبانی نظری شخصیت و خلاقیت
۱۳	۱ - شخصیت
۱۴	۱-۱ - مفهوم شخصیت
۱۷	۱-۲ - رویکرد صفات در شخصیت
۲۰	۱-۳ - ارزشیابی شخصیت
۲۲	۲ - خلاقیت
۲۲	۲-۱ - مفهوم خلاقیت
۲۵	۲-۲ - فرآیند خلاقیت
۲۷	۲-۳ - عوامل مؤثر در رشد خلاقیت
۲۸	۲-۴ - موانع رشد خلاقیت

عنوان	صفحه
۲-۵- هوش و اخلاقیت.....	۳۰
۲-۶- اخلاقیت و پیشرفت تحصیلی.....	۳۲
۲-۷- اخلاقیت و حل مسأله.....	۳۴
۲-۸- اخلاقیت و جنسیت.....	۳۴
۲-۹- اخلاقیت و سن.....	۳۶
۲-۱۰- اخلاقیت و تحصیلات.....	۳۷
۲-۱۱- ارزشیابی اخلاقیت.....	۳۷
۳- ویژگی‌های افراد خلاق.....	۴۰
۳-۱- ویژگی‌های دختران خلاق.....	۴۹
ب- تحقیقات انجام شده در رابطه با موضوع تحقیق.....	۵۰
فصل سوم- روش اجرای تحقیق	
مقدمه.....	۶۳
جامعه آماری.....	۶۳
نمونه و روش نمونه‌گیری.....	۶۳
روش تحقیق.....	۶۴
روش جمع‌آوری اطلاعات و ابزار آن.....	۶۴
روایی و پایایی آزمون.....	۶۶
روشهای آماری.....	۶۹
فصل چهارم- یافته‌ها و تجزیه و تحلیل آنها	
مقدمه.....	۷۱
یافته‌های تحقیق.....	۷۱

عنوان

صفحه

فصل پنجم - خلاصه، نتایج و پیشنهادها

مقدمه	۹۴
خلاصه و نتیجه گیری	۹۴
پیشنهادات	۹۹
منابع فارسی	۱۰۰
منابع انگلیسی	۱۰۵
پیوست ها	۱۰۷

فصل اول

طرح تحقیق

مقدمه

کنجکاوی و تفکر پیرامون افراد سرآمد و با استعداد سابقه‌ای بس طولانی دارد و احتمالاً به زمانی برمی‌گردد که برای اولین بار انسان علاقه‌مند شد به اینکه بداند، چرا افراد با هم متفاوتند.

در جوامع مختلف در هر زمان افرادی بوده‌اند که از خود تواناییها و برجستگی‌های خاصی نمایان ساخته و موجب برانگیختن حس کنجکاوی مردم شده و مورد سوءظن و نفرت و یا ترغیب و تشویق آنها قرار گرفته‌اند، (افروز، ۱۳۷۲).

در یونان قدیم، افلاطون را عقیده بر آن بود که کودکان سرآمد و باهوش می‌بایست در سنین کودکی انتخاب شده و به آنها بطور اختصاصی علوم و فلسفه تعلیم داده شود، او معتقد بود که سرآمد این افراد باید برای فرمانروایی ایالت‌ها انتخاب گردند. افلاطون معتقد بود که بقای دموکراسی یونان بستگی به توانایی آن کشور در آموزش و پرورش افراد برجسته خود جهت رهبری جامعه دارد، (افروز، ۱۳۷۲).

رقابت‌های شدید جوامع مختلف برای دستیابی به تکنولوژی برتر، بروز مشکلات اساسی و فراوان و وجود ابهامها و پیچیدگی‌ها، علیرغم ترقیات شگرف علمی در جوانب مختلف، توجه به افراد سرآمد و برتر را روز به روز بیشتر کرده‌است.

از نظر طرز کار، توانایی فکری انسانها را می‌توان به طریق زیر خلاصه نمود:

- ۱- جذب^(۱): توانایی مشاهده و بکار بردن توجه.
- ۲- ضبط^(۲): توانایی حفظ کردن و به خاطر آوردن.

۳- استدلال^(۱): توانایی تجزیه و تحلیل و قضاوت.

۴- خلاقیت^(۲): توانایی تجسم، پیش‌بینی و ایجاد ایده‌ها، (اسبورن؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱). اکنون ماشین‌های کامپیوتر سه فعالیت اول را تا اندازه‌ای انجام می‌دهند، لیکن مسلم بنظر می‌رسد که هیچ ماشینی قادر به ایجاد ایده‌ها نخواهد بود. با وجودی که اظهار نظر دکتر «آلبرت اینشتاین»^(۳) را که گفته است «تصور از دانش حائز اهمیت بیشتری است» می‌توان مورد تردید قرار داد، کاملاً بدیهی است که دانش وقتی به نحو خلاق بکار رود، نیرومندتر خواهد بود، (اسبورن؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱). قدرت بالقوه تصور خلاق دارای حد و مرزی نیست، مثلاً «ژول ورن»^(۴) بندرت محیط آرام خانه را ترک می‌نمود. با این وجود قدرت تصورش توانست وی را به اکناف جهان سیر دهد. وی به کسانی که با تمسخر ایده‌های او را مورد تردید قرار می‌دادند پاسخ مناسبی می‌داد: «هر چه را که یک فرد قادر به تصورش باشد، فرد دیگری قادر به نیل آن خواهد بود». و اکنون نمونه‌های زیر دریایی «ورن» وجود دارد، به غیر از آنکه این نمونه‌ها بوسیله نیروی اتمی به حرکت درمی‌آیند، (اسبورن؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱).

این حقیقت که تصور، قدرت اساسی مغز بشر است، مدتهاست بوسیله بزرگترین متفکرین شناخته شده‌است و نتیجه‌گیری «ویلیام شکسپیر» را که گفته است، این جرعه مقدس انسان را «اشرف مخلوقات» نمود، تأیید نموده‌اند. می‌توان گفت، در صورتی که کوشش خلاق بشر که غالباً کند، دردناک و مایوس‌کننده بود، بکار نمی‌رفت، انسان صرفاً موجودی بود که از مغز هسته‌ها، میوه‌ها، ریشه‌های گیاهان و گوشت خام تغذیه می‌نمود. طبق برآوردی که یک استاد دانشگاه «ییل» امریکا نموده، از برکت وجود ماشین‌آلاتی که بوسیله انسان ایجاد شده‌است، یک فرد متوسط قدرتی برابر قدرت بازوی ۱۲۰ کارگر در اختیار دارد، (اسبورن؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱).

با وجود پیشرفتهای سریع و فراوان مدت زیادی نیست که ارزش تصور خلاق حتی در کشورهای

پیشرفته تشخیص داده شده است، یک مؤسسه صنعتی، قدرت تصور را بعنوان «نیروی هدایت کننده‌ای که جاده‌های فردا را روشن کرده، امروز را برای رهنمودهای فردا کاوش نموده و راههای بهتری برای زندگی و سعادت بشر جستجو می‌کند» مورد ستایش قرار داده است، (اسبورن؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱).

اگر معتقد باشیم که رشد و ترقی و اعتلای هر جامعه در گرو پیشرفت در زمینه‌های صنعت، کشاورزی و اقتصاد است، بدون شک با یک تأمل و اندیشه منطقی به این نتیجه خواهیم رسید که پیشرفتهای چشمگیر صنعتی و تکنولوژیکی در جهان امروز مرهون تلاشهای فکری و خلاقیت‌های ذهنی جمعی از انسانهای متفکر، اندیشمند، خلاق و نوآور است، بعبارت دیگر این انسانها توانسته‌اند در عرصه‌های علم و تکنولوژی برتر مبدع و خلاق آثار نو و بدیع باشند و تحولی در روند حیات آدمیان ایجاد نمایند، (افروز، ۱۳۷۴).

وقتی با مسائل عدم تجانس وابستگی جهانی، منابع طبیعی در شرف اتمام، سرعت تغییرات و مسائلی نظیر آن مواجه می‌شویم، نیاز به «شعله‌های بینش درونی»^(۱) و خلاقیت بدیهی است، (تورنس؛^(۲) ۱۳۷۲).

خلاقیت به معنای خاص آن، به مثابه برترین ویژگی ذهنی انسان مولد و متفکر، خود نشانی است از رشد متعادل و متعالی شخصیت و پاسخی است به نیاز همیشه انسان به شکافتن بن‌بست‌ها و راه یافتن به فراترها، (افروز، ۱۳۷۲).

خلاقیت یک استعداد پرارزش است و افراد خلاق کسانی هستند که پیشرفتهای عظیم علوم، پزشکی، ادبیات، هنر و... مدیون کوششهای آنان است. آنها کسانی هستند که پیشرفت تمدن را در همه جوامع بشری به عهده دارند، (شل کراس،^(۳) ترجمه: جوادیان، ۱۳۶۹).

واقعیت این است که به علت مواجهه جوامع بشری با مسائل ناهمگون فزاینده، وابستگی متقابل بین

کشورها، تحلیل رفتن منابع طبیعی، سرعت فزاینده تغییرات و مسائل متعدد دیگر، نیاز به خلاقیت اجتناب‌ناپذیر است، از سوی دیگر نیاز به یافتن تصویری هر چه جامع‌تر، غنی‌تر و دقیق‌تر از آینده برای هر جامعه از ضروریات است تونس استدلال می‌کند که چنین تصاویری از آینده، در افراد جامعه انگیزه لازم برای نیل به بالاترین سطح تفکر و خلاقیت را بوجود می‌آورد، (تورنس؛ ترجمه: قاسم‌زاده، ۱۳۷۱).

با توجه به اهمیت و نقش استعداد خلاقیت در پیشرفت جوامع و رفع تنگناها و موانع موجود، کارگزاران جوامع و بالاخص متخصصان تعلیم و تربیت تلاشهای زیادی را برای بکارگیری و پرورش این استعداد متعالی بعمل آورده‌اند، که از آن جمله مدارس و آموزشهای ویژه برای کودکان و نوجوانان مستعد در این زمینه می‌باشد، در همین راستا تلاشهای گسترده‌ای از سوی محققان در جهت شناخت ویژگیها و خصوصیات افراد خلاق صورت گرفته‌است و این تلاشها به جهت پی‌بردن به ویژگیهای خاص مرتبط با خلاقیت بوده‌است، ویژگیهایی که زمینه‌ساز بروز این استعداد بوده‌اند، تا بهتر بتوانند در جهت رشد و پرورش آن گام بردارند.

در واقع خلاقیت یکی از فعالیت‌های آدمی است که پرورش آن در دنیای پر تغییر امروزی، سنگین‌ترین و مهمترین مسئولیت تربیتی آموزشگاههاست، (سیف، ۱۳۷۰).

همچنین آینده حوامع بشری ایجاب می‌کند که نسبت به کودکان مستعد و پرتوان جدی‌تر فکر شود و بجای اینکه سرمایه‌های اندک ولی ارزنده جامعه را به طریقی پرورش دهیم که تنها جواب دهنده سئوالات باشند، به طریقی تربیت کنیم که روح خلاق، ابتکار، روش تحقیق و پژوهش در آنان تقویت گردد و آزاد فکر کردن و آزاد زیستن را بیاموزند و در سیری تازه با تحرکی کافی گام بردارند، (پاکزاد، ۱۳۶۸).

امروزه دنیا به این نتیجه رسیده‌است که اگر چه تیزهوشان از اهمیت بسیاری برخوردارند و از حداکثر ظرفیت هوشی آنان باید بهره جست، اما در آینده کشورهای قدرتمند و جوامع پیشرو، جوامعی هستند که به منابع قدرت بیشتری دسترسی داشته باشند، به بیان دیگر در دهه اول سال ۲۰۰۰ کشوری که بتواند به تکنولوژی برتر مسلح شود، قوی‌تر و غنی‌تر خواهد بود، بنابراین شایسته و لازم است که زمینه